

**Kültür Politikası Yıllık
2017-2018**

Kültür Politikası ve Popülizm

**Popülizmin Yükseliş
ve Siyasal Pragmatizmin Krizi**

Kültür Politikası Yıllık 2017-2018
Kültür Politikaları ve Yönetimi Araştırma Merkezi (KPY)

KÜLTÜR POLİTİKASI VE POPÜLİZM **Popülizmin Yükselişi ve Siyasal Pragmatizmin Krizi**

MERCEK *EDİTÖRLER* Milena Dragičević Šešić, Jonathan Vickery
AÇIK ALAN *EDİTÖR* Gökçe Dervişoğlu Okandan
DEĞERLENDİRME *EDİTÖRLER* Funda Lena, Adil Serhan Şahin

Kültür Politikası Yıllık, yüksek nitelikli özgün araştırmalar üreten uluslararası hakemli bir yayındır. Makale göndermek, Mercek bölümü ve değerlendirme hakkında bilgi almak için bkz. kpy.bilgi.edu.tr
Tüm hakları saklıdır. Yazıların sorumlulukları yazarlara aittir.
Hak sahiplerinin yazılı izni olmaksızın herhangi bir dağıtım ve çoğaltma işlemi yapılamaz.

Yayın Kurulu

Serhan Ada, Asu Aksoy, Deniz Ünsal, Ferhat Özgür, Gökçe Dervişoğlu Okandan,
Nevra Ertürk, Osman Erden, Esra Yıldız, Melis Bilgin

İletişim Yayınları 2673
ISBN-13: 978-975-05-2504-9
© 2018 İletişim Yayıncılık A. Ş. (1. Basım)
1. BASKI 2018, İstanbul

YAYIN YÖNETMENİ Serhan Ada
YAYIN SEKRETERİ Beyza Becerikli
ÇEVİRENLER Hale Eryılmaz, Başak Emir, Öykü Özer,
Duygu Çelenligil, Azra İşmen, Fatih Sel, İpek Özbay
KAPAK TASARIMI Mehmet Ulusel
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Bedia Balık

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

İçindekiler

Sunuş	
Serhan Ada	5
MERCEK	7
Giriş	
Jonathan Vickery - Milena Dragičević Šešić	9
Avrupa'da Sağ Popülizmin Anaakımlaşması	
Ayhan Kaya	14
Avrupa Sanat Yönetiminde Avrupamerkezcilik	
Raphaela Henze	31
Kültür Politikalarında Popülizm Paradoksu	
Ana Žuvela - Dea Vidović	43
Kültür, Popülizm ve Halk: Yeni İşçi Partisi'nin Erken Dönem Politika Yenilikleri ve Toplumsal Araçsalcılık Paradigmasının Yaratılması	
Jonathan Vickery	54
Kültür Politikasında Med Cezirler: Güney Afrika Örneği	
Mike van Graan	70
Sağ ve Sol Popülizmin Kültür Politikaları Üzerine Kavramsal Bir Çerçeve: Arjantin Örneğindeki Benzerlikler ve Farklılıklar	
Mariano Martín Zamorano - Lluís Bonet	77
2017 Popülist Seçim Kampanyası ve Kültür Politikası: 'Dışlanmış' Željko Kerum'un Hırvatistan Siyasal Sahnesine Dönüşü Üzerine Örnek Olay İncelemesi	
Marko Mustapić - Benjamin Perasović - Augustin Derado	89
Popülizm Siyaseti: Küresel Çağda İktidar ve Protesto	
Evren Balta - Soli Özel	100
Tercihler Labirenti: Siyaset ve Yaratıcı Pratikler Arasında Kamusal Alanda Sanat	
Elona Lubyte	110
Siyaset Sonrası Koşullarda Sanatın ve Küratörlük Kurumunun Değeri: Temel Ekonomik Hedefler Doğrultusunda Yaratıcı Avrupa	
Ana Letunić	119
Neden Tanrı Sırp Sanatçılarının Düşlerini Sever ya da Popülizmin Savaş Alanında Sanat ve Kültür	
Stevan Vuković	127

AÇIK ALAN	137
Kurum Sorunları	
Vasif Kortun.....	139
Yaratıcı Platformlar: Küresel Fenomen, Yerel Örnekler ve Öğrenimler	
Emre Erbirer.....	147
Tarihsel Ontoloji Olarak Kültür Politikası: Sanatın Hükümetleşmesi Üzerine	
Berndt Clavier - Asko Kauppinen.....	156
DEĞERLENDİRMELER	167
<i>Community Filmmaking: Diversity, Practices and Places</i> Üzerine Bir Değerlendirme	
Seda Kılıç Aktaş.....	169
III. Milli Kültür Şurası Raporu	
Didem Balatlıoğulları.....	175
Kitap Değerlendirme: <i>Cultural Diplomacy: Arts, Festivals and Geopolitics</i>	
Rada Drezgić.....	180
Yazarlar	183

Sunuş

Serhan Ada

Yıllık iki yıla (2017-2018) yayılan bu yeni sayısında çok kısa sürede hızla globalleşen bir olgunun derinlemesine ele alındığı bir Mercek'e yer veriyor: Popülizm. Kültür politikasının temel kabullerinin gözden geçirilmesini de dayatan bu olgunun kültürün kamunun ortak malı olma özelliğini de ciddi biçimde sarstığı ve giderek tümüyle tartışılır kıldığını eklemeye gerek yok. Mercek'te yer alan yazılar, yükselen popülizmin Balkanlardan Güney Amerika'ya doğru açılan geniş bir yelpazede kültür politikaları üzerindeki etkilerini, uygulamadan çıkan örnekleri de temel olarak analiz ediyor. Kimi yazılar da popülizmin kendisinin nasıl olup da 21. yüzyılın ilk çeyreğinde uygun bir zemin bularak daha önce bildiğimizden farklı biçimde yaygınlaştığını ele alıyor. Tüm bu gelişmeler kültür politikasında kanon olarak görülen kavram ve doğruların yeni baştan formüle edilmesini de gerekli kılıyor. Bu kapsamlı Mercek'i kısa bir sürede yayına hazır hale getirip aynı zamanda ufuk açıcı bir de giriş yazısı kaleme alan editörlerimiz Milena Drađićević Šešić ve Jonathan Vickery'ye KPY adına teşekkür ederim.

Ayrıca, Açık Alan ve Değerlendirme bölümlerinde, kültür politikaları ve yönetimi alanının son gelişmelerinin bu sayıda yer alması için değerli editöryal katkıda bulunan arkadaşlarım Gökçe Dervişoğlu

Okandan ile Funda Lena ve Adil Serhan Şahin'e de teşekkür etmek istiyorum.

Yıllık'ın bu sayısı iki önemli yenilikle yayımlanıyor.

Birincisi, İstanbul Bilgi Üniversitesi ile İletişim Yayınları arasında yapılan anlaşma ile Yıllık'ın (*Kültür Politikası Yıllık* adıyla) bundan böyle İletişim Yayınları tarafından yayımlanıp dağıtılması olacak. Kültür endüstrilerinin zor zamanlardan geçtiği bir dönemde üniversite ile kültür sektörü işbirliğinin temsil ettiği bu yenilikçi çözümün üzerinde enine boyuna durulmaya değer. İkinci yenilik ise, KPY Araştırma Merkezi'nin de içinde yer aldığı İstanbul Bilgi Üniversitesi (BİLGİ) bünyesindeki kritik kütleye (lisans eğitimi veren Sanat ve Kültür Yönetimi Bölümü ve onun altındaki Sanat ve Kültür Yönetimi, Sahne ve Gösteri Sanatları Yönetimi programları ile Sahne Sanatları alt bölümü ve yüksek lisans düzeyindeki Kültür Yönetimi programı) 2017 yılının sonunda eklenen yeni akademik oluşum: Kültür Politikası ve Kültürel Diplomasi UNESCO Kürsüsü. Resmi açılışı 2018-2019 akademik yılı başlangıcında uluslararası bir toplantıyla yapılacak olan kürsü, ulusal ve uluslararası ölçekte gerçekleştireceği işbirlikleri ve araştırmalarla BİLGİ'nin kültür ve sanat alanındaki öncü çalışmalarına yeni bir boyut daha kazandıracak.

MERCEK

EDİTÖRLER Milena Dragićević Šešić - Jonathan Vickery

AÇIK ALAN

EDİTÖR Gökçe Dervişoğlu Okandan

DEĞERLENDİRME

EDİTÖRLER Funda Lena - Adil Serhan Şahin

Giriş

Jonathan Vickery - Milena Dragičević Šešić

Bu yılın Yıllık özel bölümünün konsepti, bir dizi sempozyum, tartışma ve geçtiğimiz iki yıl içerisinde Avrupa’da değişen politik manzaraya ilişkin artan farkındalık etrafında gelişti. Avrupa’nın ötesindeki yeni popülist liderler –birkaç isim vermek gerekirse, Donald Trump’tan Vladimir Putin’e ve Filipinlilerin Rodrigo Duterte’sine– Avrupa’da daha az tanınan popülist liderlerin sıra dışı yükselişi için güçlü bir zemin sağlamış oldular. Topyekûn baktığımızda bu popülist liderler, rahatsız edici bireysellikleri kadar öngörülemezlik de sergiliyorlar. Rahatsız edici olmaları sadece manipülatif karizmalarından, demagoji yapmalarından, inatçılıklarından ya da hepimizin hatırladığı ve yirminci yüzyıl boyunca popülizm üstüne yapılan politik araştırmalar tarafından etrafıca belgelenmiş politik barbarlığın farklı biçimlerini kullanmalarından kaynaklanmıyor. Rahatsız ediciler çünkü hem klasik demokrasinin hem de eleştirel anti-kapitalizmin dilini giderek daha fazla kullanıyorlar (ve tüketiyorlar). ABD seçimlerinde kurumsal finansın rolünü reddeden, Amerikan toplumu ve kültürünü tahakküm altına alan sosyal elitlere saldıran, yabancı sermayenin ve kurumsal açgözlülüğün ortalama işçi üzerindeki etkisini eleştiren, işsizliği ve sıradan insanın haklarındaki gerilemeyi ana seçim teması yapan başkan adayı Donald Trump idi. Tüm bu öncü duruşlarına rağmen dünyanın popülist liderleri, iktidar, otorite, devlet ve kamu bürokrasisine dair yaygın bir şüpheliğin göstergesidirler ve o ölçüde de ilk kez 1970’lerde ortaya çıkan küresel neoliberalizme içkin eğilimlerin de göstergesidirler. Bu eğilimler arasında özellikle kamu kültürüne ama aynı zamanda refaha dayalı kurumlara ait tamamıyla sosyal (ekonomik olmayan) değer geçerciliği ve değeri konusunda abartılı şüphelilik; ve bunun da ötesinde ahlak dışılığı ve keyfiliği giderek artan bir Devlet içinde, gücün artarak yoğunlaşması sayılabilir.

Popülizme karşı çıkmanın bu denli zor olmasının nedeni, böylesine yaygın bir şüphelilik karşısında, sıradan insanın haklarını aynı anda yeniden ifade ederken, tüm bu süreçte, yetersizlikleri nedeniyle demokratik kurumsal prosedürlerin kaldırılmasını desteklemesidir. Kültür ve sanat, Avrupa Solu için 1980’lerden bu yana, sosyal hayatın giderek pazar haline gelmesi, sanayisizleşme nedeniyle sosyal eşitsizliğin artması ve bunun sonucunda, geleneksel işçi sınıfının geniş bir kesiminin sosyal haklarını kullanamaması karşısında kolektif sosyal dayanışmanın etkinliği konusundaki şüpheliliği ele almanın bir yolu oldu. O günden bu yana sosyal dengesizliğe ve eşitsizliğe yönelik bir dizi kültür politikası müdahaleleri ortaya çıktı ve bugün, (İngilizcede) “sosyal içirme”, “erişim” ve “katılım” ibareleri, kamu fonu alan pek çok sanat kuruluşunun stoklarında bulundurdıkları stratejik amaçlar haline geldiler. 1980’lerden bu yana (Fransa öncülüğünde denebilir) kültür politikası, “sembolik demokratikleşme” diyebileceğimiz sürecin ana aracı olmuştur – yani sanat ve kültür, eşitlik ve tanıma vaadi içerisindeki Devlet’in meşruiyetini ifade etmenin; ulus devletin mirasını, kitle olarak “halk”a ilişkin “aidiyet”i dile getirmenin biçimleri olarak sergilemenin bir aracı olarak kullanılmıştır (ve “genel” anlamda halk olarak anılan kitlenin belirsizliği, etnik kökenleri ne olursa olsun herkesi belirtmenin örtük bir aracıydı). Ancak, bir noktada “kitlenin” belirsizliğinin politik işlevselliği sona erdi ve bu kolektif uyum duygusunun kaybedildiği algısı ve bunun demokrasi açısından getireceği sonuçlar, popülizmin beslendiği noktalardır (ve bunu da aslında sosyal dayanışma ve aidiyete dair eski biçimlerin mitolojisi boyutu olan bir nostalji duygusunu harekete geçirerek yapmaktadır).

Avrupa’da kültür politikaları iki katmanlı görev üstlenmiştir – demokrasi düşüncesinin güvenilirliğini koruması açısından son derece önemli olan içirme, vatandaşlık haklarını tanıma, oy hakkı tanıma ve

temsiliyet duygusunu verirken Devlet'in kültüre olan Özen Yükümlülüğünü sergilemek. 1980'lerden bu yana kültür politikalarının artarak süren politikleşmesi iki önemli değişime uğramıştır: İlki, kültür politikası kurumların, kültürel varlıkların ve profesyonel uzmanlığın korunması ve sürdürülmesi için görevli çekişmesiz bir dizi kamu politikasından, belirli biçimlerde sosyal fayda, eğitim ve kültürel fırsatlar oluşturulmanın bir aracı olmaya doğru genişledi. İkincisi, kültür politikaları diğer kamu politikalarıyla –tahmin edileceği gibi sosyal politikalarla (ve ayrıca yerel ekonomi ve kentsel gelişim politikalarıyla)– giderek daha bağlantılı hale geldi. Bu da zaman içerisinde, devletin, kültürel faaliyetlerin rollerinin, etkilerinin ve sonuçlarının etkinliğini ve işlevselliğini artan düzeylerde incelemesine yola açtı (bu inceleme, mirastan kamu tarafından fonlanan sanata, ama aynı zamanda kentsel gelişimde rol üstlendikleri ölçüde yaratıcı endüstrilere dek uzanıyordu). Avrupa çapında kültür politikasını oluşturanlar, kültürel liderler ve politikayı uygulayan üst düzey kişiler, kamu fonlarının kullanımının gerekçelendirilmesi, ama aynı zamanda kültürel değerlerin de kanıtı olarak, raporlar ve ölçümler sonucu artan bilgi ve veri talebine karşı, kendilerini başarıyla uyarlamışlardır. Devlete karşı özel ve güçlü bir sorun oluşturan birkaç kültürel sektör mevcutsa da kültür, tam aksine, ekonomi ve toplum için daimi bir değer ortaya koymaktadır. Buna rağmen, birkaç istisna dışında kültür emekçileri nadiren kendilerini güvende hissetmektedir.

Kültürün ölçülmesi ve değerlendirilmesine olan politik ve nihayetindeki bürokratik ilgiyi, demokrasinin kamu denetimi, şeffaflık ve hesap verebilirlik taleplerini ifade etmek açısından tamamen makul kılan pek çok durum söz konusuydu. Politikacıların, kamu bürokrasisinin ve popüler basının taleplerine karşı yıllardır süren politik pragmatizm, Avrupalı kültürel sektörler, “kanıtlara dayalı politika yapma” (politika temelli kanıt üretmenin kaçınılmaz politik epistemolojisini genellikle örtbas etmektedir) itibarıyla politik denetimi ve kültürün değerlendirilmesini kabul etmeyi aşıladı. Kültürün “kamusal” ya da “ortak” boyutu çok daha karmaşıktır. Modern demokrasinin her şeyin üstünde “kamu çıkarımı” amaçladığı herkesçe bilinen bir gerçek. Ancak, demokrasinin kaynağı yasal meşruiyetken demokratik “kamu”nun sadece Devlet dolayısıyla oluştuğu paradoksuna demokrasiler sonsuza dek yakalanmış durumdadır. İşte, Devlet'in kendi otoritesini “kamu çıkarıyla” giderek

daha da yakından özdeşleştirdiği nokta, popülizmin kronik çelişkilerinin açığa çıktığı yerdir. Yine bu noktada, kültür ve sanat için politika üreten girişimler, tahammül edilmez bir denetim ile Devlet ihmali arasında bir pozisyonda bocalamaya başlar.

Bu özel sayı bölümünün başlıca temalarından biri, devlete olan kitlesel sadakate, özgün bir kimliğe ya da ulus devletin özgün ifadesine, kamuya ya da bütünsel bir sosyal içermeciliğe başvuran her politik projede popülizmin nasıl yerleştiğidir. Diğer bir deyişle, politik yelpazenin solundan ya da sağından çıkabilir. Popülizmi bir genelleme itibarıyla –örneğin bir parti ittifakı ya da ideoloji olarak– tanımlamak zordur. “Kamu”nun Devlet'le stratejik özdeşleşmesi olarak (bu yolla, çıkarları aynı anda “halkla” özdeşleşebilen bir lider ya da partiyle Devlet'in özdeşleşmesi olarak da) daha isabetli bir tanımlama yapılabilir. Popülizm özünde halk adına “halka” seslenmedir; yani kurumların ve prosedürlerin aracılığı aranmaz (çünkü bunlar yozlaşmıştır, elitisttir, o yüzden popülistler halkla, halk buluşmaları ya da sosyal medya aracılığıyla doğrudan iletişim kurmayı tercih ederler). Politik sağın “halk” kavramı tarihe, ulusal kimliğe ve kökenlere hitap eder; politik sol ise daha soyut olan, çeşitliliğin sosyal birliği kavramına (ya da eski moda sosyalistse, gerçekleşmemiş uluslararası dayanışma kavramına) yönelme eğilimindedir.

Kültür ve sanat, kaçınılmaz olarak tarihi kurumlarla özdeşleştirildikleri ve zamanla eğitim, diyalog ve kolayca kurulmayan (ya da ideolojiye çevrilen) anlam biçimleriyle bir karşılaşma talep eden bir dizi karmaşık söylemler tarafından şiddetle yönlendirildikleri ölçüde, popülizm karşısında kendilerini zayıf bir konumda bulurlar. Kültür ve sanat bir anlamda kamu üzerinde, Devlet'in kendisini kamusal alanın bir parçası olarak konumlandıracağı “taleplerde” bulunmaktadır. Ama aynı zamanda, popülistlerin aslında tahammül edemeyeceği gereklilikler de ortaya koymaktadır çünkü sanatı ve kültürü tam manasıyla anlamak ve deneyimlemek için kişi, tarihsel ve felsefik eğitime sahip olma, toplumsal normlar ve bu normlarda saklı varsayımlarla yüzleşme ve gerçeklik ya da dünyaya dair, kişinin duyuşsal reflekslerine veya deneyimlerine temel bir başkaldırıyı deneyimleme istekliğinde olma gibi gereklerle karşı karşıyadır. Ama bunlar, gerçeği ve dünyayı hemen iyi ve kötü inançlara göre kategorize etmeye gerek duyanlar veya kalıtsal ya da zorunlu önlemlere (otantiklik, sadakat, bağlılık vb.)

göre değerlendirenler veya politik rasyonalizasyona tabi olduğunu ve insanların ulusal ya da yerel çıkarlarını ya destekleyen ya da bunlara karşı tehdit oluşturan bir biçimde iletildiğini düşünenler açısından kabul edilemez şeylerdir. Yine de kültür ve sanatın sosyal elitler veya muhaliflerle ve de popülistler tarafından sömürü ve otoriterlikle suçlanan politik sınıflarla çok kolayca ilişkilendirildiği söylenebilir.

Bu özel sayı bölümünün ikinci bir teması da kültür ve sanata yapılan kamu harcamaları konusunda jüriler ve halk komiteleri tarafından talep edilen düzenlemelerin, denetimlerin ve bir dizi gerekçelendirmenin politik niteliğidir. Günümüzde “etkiler”in, ölçülebilir başarılar olma zorunluluğu, sadece arzu edilen etkilerin sınırlı (ölçülebilir) doğasını gizlemektedir. Bir zamanlar sanatın, bilinen ölçülebilir dünyanın ötesine geçmesi beklenirken (geleneksel olarak bilimin veya bilimden haberdar kamu politikalarının yönetiminde), şimdi, bu dünyayı olduğu haliyle pekiştirdikleri –ve yönetsel mantıkla çoktan oluşturulmuş zorlama normatif ufukların değerini belirledikleri– ölçüde fonlanmaktadır. Bu yönetsel mantık, insanların iyiliğini –yoksunluğu ve yoksulluğu azaltma, eğitim ve istihdam sağlama, kamu sağlığını destekleme, vb.– amaç edindiği süreç tartışmasız kabul edilen şeyleri etkin biçimde rasyonelleştirmektedir. Tüm Avrupa’da güncel kültür politikaları genelde bu tarz taleplere, makul bir politik pragmatizmle karşılık vermiştir – başka ne yapabilirlerdi ki zaten? Hoş, “halk”a dair çıplak imaj, popülizmin küresel yükselişinde tamamen görünür hale gelirken onlarca yıldır yükselen politik pragmatizm artık test edilmektedir. Kültür politikalarının amacı “popüler” olmak değilse nedir?

Kültür politikasına ait politik pragmatizm, iki stratejik varsayımla tanımlanabilir: Birincisi, hem kültürel özzerkliği hem de zoraki bir Devlet denetimini desteklemek mümkündür. İkinci olarak, kamu çıkarı (kamu yararına katkıda bulunan kültür ve sanat içerisindeki kamu çıkarı) Devlet’in araçsal manipülasyonundan her zaman için ayrılabilir. Diğer bir deyişle, Devlet’in politik mahiyeti ne olursa olsun sanatın, (sanat profesyonelleri tarafından) Devlet’e dair herhangi bir olumlu fonksiyonu ya da ilişkiyi aşabileceği ve iyiyi, vatandaşın yüksek zihin yetilerine, hayal gücüne ve estetik arzularına yararlı olanı amaçladığı varsayılır. Bu, hâlâ çekiciliğini koruyan romantik bir varsayımdır.

Görünüşte ne kadar gerekli olsa da romantizm aynı zamanda direngen bir safıktır. Avrupa’da (poli-

tik olduğu kadar) entelektüel bir krize yol açtığı söylenebilir. Kültürel özzerklik neredeyse anlaşılabilir bir hal aldı: Bir sanat kurumu açısından toplumun ve ekonominin dışında kalmak ne anlama geliyor? “Özerk” olmak ya da özerk bir kültürel alan oluşumunda asli bir rol oynamak ne demektir? Tüm kültür kurumları (yükselen maliyetlerin ve yere bağlı soylulaştırmanın olduğu bir dünyada) kamu politikalarıyla işbirliğine giderek daha fazla bağımlı hale geldiğinden –ve yönetim ve gelişimin teslim mekanizmalarına katılımları, varsayılan kamusal alanlara katılımlarına gölge düşürürken– bu soru hâlâ çok sorunlu duruyor. Bunun kanıtı olarak, bir kavram olarak (günümüzde politik elitlerin el üstünde tuttuğu) “kültürel değer”in, içinden çıktığı kültürel emeğin maddi ve sosyal koşullarından neredeyse tamamen soyutlandığını söyleyebiliriz. O yüzden de hep gizemlidir. Günümüzde kültür ve sanata toplum içinde belirli roller veriliyor –bu rolleri kendileri oluşturmuyor veya dayatmıyor– ve bu roller, şirket stratejik yönetimi ve Devlet’in sosyal ve kültürel yaşam dünyasını neoliberal açıdan sahiplenmesiyle aynı araçsal mantığı içeriyor. İster eğitim, refah, sağlık ve istihdam fırsatları sunarak ister neoliberalizmin mümkün kıldığı sağlıklı boş zaman ortamlarına atıfta bulunarak olsun sosyal sermayeyi inşa eden kültür politikalarının, mevcut Devlet rejimlerinin amaçlarına hizmet eden araçlar olmak dışında bir işlevi hayal edilemez.

Kültür politikaları, hümanistik kurgu (sanat insanlık için iyidir vb.) ile (mevcut sosyo-ekonomik güç modellerini desteklemede kullanılan) Devlet sermayesinin kombinasyonu haline geldiğinde kendi kendini kandırmaya başlar. Genel itibarıyla, Avrupa kültür sektörü son 20 yılda emsalsiz kamu fonlarından, büyüyen “başarı” göstergelerinden, yükselen ziyaretçi sayılarından ve artan medya ilgisinden faydalandı. MOMAlar, MOCAlar, bienaller, her tür şehir festivali ve kültürel övgünün farklı ‘sermaye’ biçimleriyle sanat, hiç bu denli iyi karşılanmamıştı. Yine de korkunç bir adaletsizlik ve sömürüden –güvensizlik, spiralleşen masraflar, akıl sağlığı krizleri, kamu mallarının özelleştirilmesi, kamusal alanların ticarileşmesi, pazar satış ilkelerinin kamusal alanın her noktasına girmesi– muzdarip bir dünyada kültür sektörü politik olarak etkisiz kalmaktadır. Kültür sektörünün kamusal değerler, alternatif politik tahayyüller ya da kültür politikasının oluşumunda öz yönetimin gücü üzerinde bir etkisi varsa bile buna dair çok az kanıt sahibiz. Şu ana dek kültürel vatandaşların “izleyicile-

re” ve tüketicilere dönüştürülmesine ve kültürel alanların duyuşal zevk vaadindeki taklit perakende alanlarına dönüştürülmesine karşı güçlü bir direniş göstermedi. Efsanevi “Bilbao etkisi”ne olan çağ dışı özlem; mimari imajın, profesyonel itibarın göstergesi olarak göz alıcılığı; ve ulusal büyüklüğe olan elzem yakarışlar; bunların tümü, hakları giderek ellerinden alınmış bir sanatçı topluluğu gerçeğine karşı hiç inandırıcı gelmemektedir.

Ancak, bu bakış açısı belki de gereksiz yere kötümserdir: ve aslında bu özel sayının amaçlarından biri, politika, popülizm ve pragmatizmin gerçeklerini daha detaylı irdelemektir. Sanat, işletme ve yönetim, kamu kültürü ve kamu düzeninin politikalarını uygulamaya dökmeaktaki entelektüel anlayışlarından dolayı teşekkürü borç bildiğimiz önemli bir yazar grubunu bir araya getirdik. Bu özel sayı, Ayhan Kaya'nın “Avrupa'da Sağ Popülizmin Anaakımlaşması” başlıklı, büyük bir AB Ufuk 2020 Araştırma Projesi olan “Critical Heritages: performing and representing identities in Europe” (CoHERE) sonucu ortaya çıkan makalesi ile açılıyor. Çağdaş popülizmin Avrupa'da “anaakım” durumuna gelmesine algısal ve ayrıntılı bir açıklama sunarken makale, “çağdaş Avrupa kimliğinin oluşumunun ne ölçüde Müslüman karşıtı ırkçılığa dayandığını” güncel bir değerlendirmeye ortaya koymaktadır.

Avrupa kimliği konusu, Raphaela Henze'nin “Avrupa Sanat Yönetiminde Avrupamerkezcilik” başlıklı yazısında devam etmektedir. 46 ülkeden 352 sanat menajeriyle yapılan ampirik bir çalışmaya dayanan araştırma kısmen, küreselleşmenin ve yoğun göçün, Avrupalı menajerler açısından yarattığı ikileme güçlü bir değerlendirme ortaya koymaktadır. Sonuçta, sosyal çeşitliliğe ilişkin bilişsel ve pratik anlayışımızı sorgulamakta; dünya ve kültür ile uluslararası düzeyde daha uyumlu bir angajman önermektedir. Sonraki makalede Ana Žuvela ve Dea Vidović bu konuları, kültür politikası ve demokrasi arasındaki ilişkinin içerisinde geniş temalar olarak ele almaktadırlar. Avrupa'daki kültür politikaları demokratik içermeyi ve katılımı ne ölçüde kolaylaştırıyorlar? Popülizmi, demokratik sürecin yozlaşması olarak nitelendiren makale, kültür politikası üretmenin demokratik pratiğini, refah sağlama, kurumlar ve sivil topluma (aynı zamanda kültürel demokrasi lehine kurumsallaşmalarıyla birlikte) ilişkin eski anlayışların ve kalıpların ötesine geçmesi konusunda sorgulamakta ve bunun yerine “yeni sosyo-kültürel etkileşim ve üretim alan-

larından, kamusal alanları harekete geçirme konusunda yeni nesil kültür merkezleri girişiminden” ve bunların temsil ettiği kültürel-politik bilinçteki değişimden bir şeyler öğrenmesi gerektiğini savunmaktadır. Jonathan Vickery'nin İngiltere'nin öncü Yeni İşçi hükümetini eleştirel-tarihsel anlatımı, 1998-2004 arasındaki politikadaki yeniliklere odaklanmaktadır ve bir ölçüde kültürel-politik bilinçteki çok güçlü ve kalıcı bir değişimi tanımlamayı amaçlamaktadır (aslında İngiltere'nin sanat ve yaratıcı endüstriler için politika ve yönetim pratiklerinin çoğu şu an tüm dünyada kullanılmaktadır). “Kültür, Popülizm ve Halk: Yeni İşçi Partisi'nin Erken Dönem Politika Yenilikleri ve Toplumsal Araçsalcılık Paradigmasının Yaratılması” başlıklı makalesi, sanat ve kültürü sosyal ve ekonomik gelişim için (“toplumun” ve halkın yararına) kullanma girişimlerinde tarihsel popülizmle Yeni İşçi Solu arasındaki homolojiye açıklama getirme amacındadır. “Halk” ve “kamu” arasındaki politik farklılığın çöküşü, analiz edilen temalardan biridir.

Bu bölümün ikinci etabının açılışında oyun yazarı, aktivist ve yazar Mike van Graan, eski Apartheid dönemini zemin olarak Güney Afrika'daki sanat ve kültür politikasının şu anki işlevine, bilgi yüklü ve eleştirel bir bakış sağlamaktadır. Bu makalenin başarılı yönlerinden birinin, şu an Güney Afrika'daki (kültürel, sosyal ve politik) gelişme koşullarını anlama girişimlerinin, yakın tarihin eleştirel bir çerçevesini çizmeden mümkün olmayacağını göstermesi olduğu düşünüldüğünde, Apartheid dönemine ilişkin herhangi bir açıklama getirirken “zemin” terimini kullanmak belki de bir hatadır. Sömürgecilik ve baskı siyasi bir rejim gibi kolayca çözülmez; kültür politikalarının karşılaştığı güçlükler –özellikle sanatçıların ve üreticilerin tanınması ve güçlenmesi konusunda– yönetim alanında, gerek entelektüel gerek politik büyük problemleri işaret etmektedir. Yönetişim konusundan Güney Kutbu'nun farklı bir bölgesinde devlet yönetimine geçiş yapan Lluís Bonet ve Mariano Martín Zamorano, Arjantin'de iki farklı politik rejimin; yani, Buenos Aires şehrinde PRO yönetimlerinin (2007-17) ve merkezi hükümette Kirchnerci Peronizm'in (2003-15) titiz bir karşılaştırmalı değerlendirmesini ortaya koyuyorlar. Bu makalenin değeri kısmen, Sağ ve Sol politik girişimlerin “kültür politikası söylemi içerisinde ‘elitlerin’ ve ‘halkın’ özel ve bağlamsal yapılarına nasıl yoğun ölçüde bağımlı” hale geldiğini sergilemesinde ve aynı zamanda, sosyal ve ekonomik adaletsizliğin düzeltilmesinde kültürün oynadığı role ilişkin aynı derecede

ikna edici yanıtlar sunmasında yatmaktadır. Bunu, tarihsel olarak Avrupa'nın kültür politikası oluşturma gelenekleriyle, onun kavramsal kategorileriyle ve kültürün demokrasi ve toplum için yararlarıyla ilişkilendiren makale, kültür politikalarının günümüzde popülizmin güçleri tarafından kullanılmasına dair güçlü, politik yorumlarla doludur.

Marko Mustapić, Benjamin Perasović ve Augustin Derado'nun "2017 Popülist Seçim Kampanyası ve Kültür Politikası: 'Dışlanmış' Željko Kerum'un Hırvatistan Siyasal Sahnesine Dönüşü Üzerine Örnek Olay İncelemesi" başlıklı makalesi özel bir vakanın yanı sıra popülizmin akut bir eleştirisini sunmaktadır. Hırvatistan'da bir popülist lidere (Željko Kerum) odaklanan makale popülizm için gerekli olan sosyal ve ekonomik koşulların ilişkisini çözmekle kalmıyor, aynı zamanda bu politik fenomenin kültürel temeli hakkında ayrıntılı yorumlarda bulunuyor. Bütününe baktığımızda makale, yeni nesil kültür politikaları araştırmacıları için politik bilinçle yapılan analizin titiz bir örneğini sunmaktadır. Evren Balta ve Soli Özel'in daha geniş ölçekli çalışmaları "Popülizm Siyaseti: Küresel Çağda İktidar ve Protesto" bu analizin değerini teslim etmektedir. Burada yazarlar Balta ve Özel, popülist fenomenin kısa ve öz bir kavramsal analizini yapmakta ve dünya çapında patlak veren demokrasi krizi açısından ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadırlar. Avrupa'da bile –Brexit'le birlikte– vatandaşlarla ulus devletler arasındaki ve ulus devletlerin birbiriyle ittifaklarındaki daha geniş küresel değişiklikleri anlamamız; ve işletme ya da şirket girişimleri lehine vatandaşları bu denli güçsüzleştiren küresel kapitalizmin acımasız bağlamını düşünmemiz gerekmektedir. Ancak, "Köklü* elitler bu meydan okumayla mücadele edecek doğru stratejiyi, dili ve araçları henüz bulamadılar."

Bu bölümün son etabı Elona Lubyte'nin "Tercihler Labirenti: Siyaset ve Yaratıcı Pratikler Arasında Kamusal Alanda Sanat" makalesiyle açılıyor. Metin bizi, kültür politikası ve yönetimine ve Avrupa'da kültürel bir alan oluşturmakla ilgili temel konulara –kamusal alanlarımıza– geri götürüyor. Odaklandığı konu, Doğu Avrupa'nın "Sovyet planlı ekonomisinden pazar odaklı ilişkilere geçişi" (ve özellikle Litvanya); makalenin ilk yarısı Doğu Avrupa'nın sosyo-kültürel geçiş sürecindeki karmaşık konu yumağını çözmeye ayrılmış. İkinci yarısı ise sanatçıların, kamusal alana ait dinamiklerin yeni politik manzarasında gezinebilecekleri yeni, önemli bir veri sözlüğü or-

taya koyuyor. Bu yazıyı, Ana Letunić'in büyüleyici eleştirisi "Siyaset Sonrası Koşullarda Sanatın ve Küratörlük Kurumunun Değeri: Temel Ekonomik Amaçlar Doğrultusunda Yaratıcı Avrupa" ile küratöryal bir vurgu izliyor. Bir kavram olarak "kültürel değer" ve çalışmalarıyla, bu değeri anlamamıza yardım eden pek çok akademisyen ve yazar (Rancière, McGuigan, Holden vd.) makalenin üzerinde durduğu ilk konu ve bunu AB'nin Kültür 2007-2013 ve Yaratıcı Avrupa 2014-2020 programlarına eleştirel bir bakış takip ediyor. AB fonları iyi niyetli görünse de herhangi başka bir siyasal rejim kadar değer içermektedir ve Letunić makalesinde, fonlanan kültürün siyasal mantığını açığa çıkarıyor. Hırvatistan, Sırbistan ve Polonya'dan çağdaş sanat kuruluşlarıyla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelere referansla küratör-yönetici-sanatçı ve izleyici ilişkilerindeki değişen değerlerin sonuçlarını saptıyor.

Stevan Vuković'in özel bildirisi "Tanrı Neden Sırp Sanatçılarının Düşlerini Sever ya da Popülizmin Savaş Alanında Sanat ve Kültür" ile özel sayıyı bitiriyoruz. Hem entelektüel hem sanatsal bol referansa sahip yazıda Vuković, Sırbistan ile ilgili bir konuyu, Avrupa rezonansı ve sanatçının, eleştirel düşüncenin ve kültürel özerkliğin, ve tarihsel materyal değişimin kaynağı olarak işçi sınıfının Punk-sonrası kaderine gösterişli yorumlarda bulunarak açıklamaktadır. Popülizm koşulları altında sosyal dönüşüme dair varsayılan tüm mekanizmalarımız tehlikeye girmektedir ve sonuçta, entelektüel dayanışma ve sanat araştırma uygulamaları aracılığıyla eleştirel düşüncenin yenilenmiş bir entelektüel projesinin ortaya çıkması gerekir.

Mercek bölümünün içerdiği tüm bu araştırmalar, farklı metodolojiler ve yaklaşımlar kullanılarak KPY 2017 için özel olarak yazılmıştır ve her biri, günlük siyasetin ve kamu politikalarının her düzeyinde merkezde bulunan sorunlara değinmektedir. Popülist politik iletişim sadece politika oluşturma sürecini değil, günümüz toplumunda "kültürün kullanımı"na dair değerleri ve anlayışları da etkilemiştir. O nedenle, bu makaleler teori alanında tartışmalar açmakla kalmıyor, kültür politikasının nasıl yeniden düşünülmesi gerektiği ve kendi yöntem ve amaçlarını ele alırken nasıl daha cesur olacakları ve popülizmin küresel yükselişi karşısında kendi eski politik pragmatizmlerini nasıl sorgulayacakları konusunda bir duruş sergilemektedirler.

(Çeviren Hale Eryılmaz)

Avrupa'da Sağ Popülizmin Anaakımlaşması

Ayhan Kaya

Giriş

Bu makale, etno-kültürel ve dini olarak farklı olan ötekilere karşı korku ve önyargıların tırmanmasına yol açan, çeşitli sosyal-ekonomik ve mali zorlukların darbe vurduğu, Avrupa Birliği'ndeki popülist hareketlerin ve siyasi partilerin mevcut durumunu daha iyi anlamaya yönelik teorik tartışmaları tasvir etmeyi amaçlıyor. Bu makalenin temel dayanağı, İslam, Müslümanlar, mülteciler ve göçmenler gibi bilinmeyenlere karşı korkuya neden olan, AB'de devam eden toplumsal-siyasal-ekonomik-mali değişimin, korkuyu yenmek için, bireysel failler tarafından kültürel/dinsel/medeni somutlaştırma ve siyasal radikalleşmeye dönük olmasının muhtemel olduğudur. Bu makalenin bulguları, "Kritik Miraslar ("Critical Heritages" - CoHERE)": Avrupa'da kimlikleri sergilemek ve temsil etmek"¹ adlı bir Horizon 2020 Araştırma Projesi çerçevesinde yapılan nitel bir saha çalışmasından elde edildi. Araştırma ekibi tarafından yürütülen bu saha çalışması, Mart ve Mayıs 2017 arasında Dresden, Toulon, Roma, Rotterdam, Atina ve İstanbul'da gerçekleştirildi. Devam etmekte olan bu çalışmanın temel öncülül patolojik bir hal alan sağ popülizmin bilimsel ve siyasal olarak üretken olmadığını iddia etmektedir. Sağ popülizm, birçok Avrupa Birliği ülkesinde mevcut si-

1 CoHERE, Nisan 2016'da başlatıldı ve Mart 2019'a kadar sürüyor. Newcastle Üniversitesi tarafından yürütülüyor ve Avrupa'daki kimliklerin yer, tarih, gelenek ve aidiyet fikirlerine bağlı miras temsilleri ve performansları yoluyla nasıl inşa edildiğini araştırıyor. Araştırma mevcut miras uygulamalarını ve Avrupa'daki söylemleri tanımlıyor. Aynı zamanda, AB ile olan hoşnutsuzluğa ve ayrılıklara karşı koyacak, kapsayıcı, toplulukçu kimliklerin evrimine katkıda bulunacak Avrupa miraslarını sürdürmek ve iletme için gerekli araçları belirliyor. Kültür politikaları, müze sergileri, miras yorumları, okul müfredatları ve siyasal söylemlerden müzik ve dans gösterilerine, yemek ve mutfaka, ritüellere ve protestoya kadar bir dizi temsil ve performans şekli bu projede araştırılıyor. Bkz. <https://research.ncl.ac.uk/cohere/>

yasal krizin nedeni olmaktan ziyade, neoliberal hükümet biçimlerinin katkısıyla uzun süredir ihmal edilen yapısal sorunların semptomlarından biri olarak yorumlanmalıdır. Bu bağlamda, bu makalenin diğerlerinin yanı sıra en önemli iddialardan biri, çağdaş dünyanın sağ popülizminin, kendisinden önceki, aşırı sağ siyasi partilerden çok farklı olduğudur. Günümüzün sağ popülist partileri, sadece işçi sınıfı ya da işsiz toplumsal gruplar için değil, aynı zamanda kadınlar, LGBTİ, orta sınıf ve radikal Selefi İslam tarafından tehdit edildiğini düşünen üst orta sınıf laik gruplar için de cazip olan anaakım siyasi partiler haline geldi. Makale, kuramsal bir perspektiften, popülizmin artan etki alanı ile ilgili olarak altı ili karşılaştıracak araçlara zemin oluşturabilmek için çağdaş popülizm eylemlerinin ayrıntılı anlatımı ile başlayacaktır. Makale, refah politikaları, İslamofobiyi, çevresel sorunları, çözülmemiş tarihsel bölünmeleri, çok kültürlülük muhalefetiği, çeşitlilik, birlik ve Avrupalılaşmayı vurgulayan sağ popülist partilerin hareketlerini, içerisinde anaakımlaşmış biçimlerine dair ayrıntılı bir açıklamayla devam edecektir. Almanya genel seçimlerinde (Eylül 2017) Alternative für Deutschland'ın (AfD) yükselişinin, popülist tehdide karşı halkın korkusunu tetiklemeinden dolayı saha çalışmaları verilerinin kullanımı Dresden'de elde edilen bulgularla sınırlı olacaktır. Alan ve zaman yetersizliğinden dolayı, halihazırda süren bu çalışma, popülist siyasi partiler ve hareketler arasındaki kamusal alanda, büyük ölçüde dolaşımda olan Avrupa mirası kavramlarını tanımlamak ve "korku siyaseti"nin, Avrupa mirası ve kimlikleri ile nasıl alakalı olduğunu incelemek için daha derinlere gide-meyecektir.

Avrupa'da Sağ Popülizmin Anaakımlaşması

1967'de Ernest Gellner, Isaiah Berlin, Alain Touraine, Peter Worsley, Kenneth Minogue, Ghita Ionescu,

Franco Venturi ve Hugh Seton-Watson'ın aralarında olduğu London School of Economics (LSE) araştırmacıları popülizm ile ilgili özel bir konferans düzenlediler. Bu belirleyici konferanstan sonra, katkılar, Ghita Ionescu ve Ernest Gellner (1969) tarafından, Latin Amerika, ABD, Rusya, Doğu Avrupa ve Afrika'dan çeşitli yazıları içeren, oldukça betimsel bir kitapla yayına hazırlandılar. Kitabın en önemli çıktılarında biri, hâlâ anlamlı olan, "popülizm halka tapımı"dir (Ionescu ve Gellner 1969: 4). Bununla birlikte, konferans ve derlenen yayın, her popülist durumun tikelci karakterini yeterli bir şekilde sergilemesinin dışında, bu totolojiden öte bir fikir birliğine varamadı. Bu çığır açan konferansın ilginç sonuçlarından biri, konferans sırasında Isaiiah Berlin'in konuşmalarından birinde ayrıntılı bir şekilde şöyle açıklanıyordu (1967: 6):

Sanırım, her yerde tüm popülizmleri kapsayan tek bir formülün çok yararlı olmadığı konusunda muhtemelen hemfikiriz. Formül ne kadar çok kapsayıcı olursa, o kadar az tanımlayıcı oluyor. Daha zengin izahlı formül, daha çok dışlamak demek. İçerim ne kadar büyük olursa, açılım o kadar küçüktür. Çağrışım ne kadar büyük olursa, mânâ o kadar küçük olur. Bu, bana tarih yazımında neredeyse *a priori* bir gerçek gibi görünüyor.

Günümüzde, bilim camiasındaki gidişat, popülizmin tanımı açısından 1960'ların sonlarından çok da farklı değildir. Konuyla ilgili birçok çalışma yapılmış ve yazı yazılmıştır. Ancak, terimin çok kapsamlı bir tanımını yapmaktan ziyade, popülizmin farklı yönlerini tanımlayan unsurların bir listesini hazırlamakla yetinmişlerdir: seçkincilik karşıtı, entelektüalizm karşıtı ve düzen karşıtı duruşlar; din ve geçmiş tarihe olan bağlılık; ırkçılık, yabancı düşmanlığı, Yahudi karşıtlığı, İslam karşıtlığı, göç karşıtlığı; toplumsal, ekonomik ve kültürel olarak homojen bir organik toplum imajını öne çıkarma; yaşadığımız dünyayı anlamak için komplo teorilerinin yaygın kullanımı; lideri halka daha yakın hale getiren sıradanlığına olan inancın yanı sıra liderin sıra dışılığına olan inanç, devletçilik ve halkın kutsallaştırılması (Ghergina, Mişcoiu ve Soare, 2013: 3-4).

Yakın tarihli bir makalede, Cas Mudde (2016a), Brexit'in ardından popülist kitlelerin mantığını ve Donald Trump, Marine Le Pen, Geert Wilders, Almanya için Alternatif, Beş Yıldız Hareketi, Macaristan'da FIDESZ ve JOBBIK, İsveç'in Demokratları, Gerçek Finler ve diğerlerinin yükselişini anlamak

için şu soruya cevap vermeye çalışıyor: Kızgınlıklarını yönlendiren nedir? Tartışmaların çoğu, hangi yakın tarihli olayın –Büyük Durgunluk ya da Avrupa mülteci krizi– sağ popülizmin yükselişini körüklediği çevresinde dönüyor. Bu doğrultuda, Mudde'nin ortaya koyduğu bir devam sorusu da kızgınlığın esasen ekonomik ya da özünde kültürel olup olmadığıdır. İkinci soruya verdiği anında cevap ise her iki olayın da bu olguyu açıklatıcı nitelikte olmadığıdır, ki zaten her ikisinden önce gelmektedir. Okura, 1999'da aşırı sağ Avusturya Özgürlük Partisi'nin (FPÖ) ulusal oyların yaklaşık % 30'unu aldığını ve hatta daha sonra Jean-Marie Le Pen'in de 2002'de başkanlık seçimleri yarışında bunu kullandığını hatırlatıyor. Böylelikle, yakın tarihli ekonomik krizin ve mülteci krizinin bunda rol oynamış olabileceği iddia edebilir, ancak bunlar neden değil; en iyi ihtimalle en iyi katalizördürler. Sonuç olarak, toplumsal bir kavram olarak kızgınlık; kıt kaynaklar üzerindeki rekabette kaybedenlerin yalınlık içinde öfke, korku ve nefret gibi yayılan duygularla tepki gösterdiklerini varsayıyorsa, o halde son otuz yılda Avrupa halkının hoşnutsuzluğunu tetikleyebilecek sanayisizleşme, işsizlik, artan etnik-kültürel çeşitlilik, çokkültürlülük, 11 Eylül sonrası terör saldırıları türünden çeşitli başka faktörler daha bulunmaktadır (Berezin, 2009: 43-44).

Dünyanın başka bölgelerinde olduğu kadar Avrupa'da da popülizm tipolojilerini analiz etmek için çeşitli yaklaşımlar var. En genel yaklaşım, popülist oyları sosyo-ekonomik faktörlerle açıklar. Bu yaklaşım, büyük bir olasılıkla popülist düşüncelerin, neoliberal ve post-endüstriyel politika setleri aracılığıyla, işsizlik, marjinalleşme ve yapısal dışlanmışlık durumlarına, işçi sınıfı gruplarını hapsedmek için, modernleşmenin ve küreselleşmenin zararlı etkilerinin belirtileti olarak ortaya çıktığını ileri sürer (Betz, 2015). Buna göre, "modernleşme ve küreselleşmenin kaybedenleri", dışlanma ve marjinalleştirilmelerine, göçmenlere karşı etnik rekabet hissi üretmenin yanı sıra, anaakım siyasi partileri ve söylemlerini reddederek yanıt verir (Fennema, 2004). İkinci yaklaşım, aşırılığın (özellikle sağ aşırılığın) ve popülizmin kaynaklarını *uzak geçmişle ilgili mitlere dayanan etnik-milliyetçi duygulara* atıfta bulunarak açıklama eğilimindedir. Bu yaklaşım, homojen bir etnik yapıyı vurgulayarak ve geleneksel değerlere dönerek ulusun güçlendirilmesinin, küreselleşme, İslam, Avrupa Birliği veya mülteciler gibi dış düşmanların meydan okumaları ve tehditleriyle yüzleşmenin tek yolu olduğunu savu-

nur (Rydgren, 2007). Üçüncü yaklaşım, popülist hareketlerin ve siyasi partilerin ortaya çıkışı açısından farklı bir duruş sergilemektedir. Bu yaklaşım, siyasi partilere ve hareketlere, dış faktörlere tepki olarak atıfta bulunmaktansa, popülist liderlerin ve partilerin kendi bileşenlerine çağrıda bulunacak *stratejik araçların* altını çizer (Beauzamy, 2013). Tüm bu yaklaşımların eklektik bir şekilde kullanılması, muhtemelen popülist akımların ve partilerin giderek artan popülaritesinin arkasındaki temelleri analiz etmede daha akıllıca bir yol olacaktır. Bununla birlikte, ilk yaklaşımın Batı ve Güney Avrupa bağlamında daha uygulanabilir olduğu, ikincisinin ise Doğu Avrupa popülizminin açıklanması için daha uygun olduğu iddia edilebilir. Üçüncü yaklaşım, popülist liderlerin ve partilerin tarzı ve örgütsel kapasitesi üzerine yoğunlaştığından, muhtemelen her çeşit çağdaş popülist anılamamızda faydalı olacaktır.

Mabel Berezin (2009), yeni Avrupa sağına yönelik temel analitik yaklaşımları açıklamak için farklı bir sınıflandırma yapmaktadır. Avrupa popülizminin nüanslarını yakaladığı iki analitik eksenin olduğunu iddia eder: *kurumsal eksen* ve *kültürel eksen*. Kurumsal eksen; yerel örgütsel kapasiteleri, ulusal seviyede gündem belirleme kapasiteleri ve politika öneri kapasiteleri ile ulusal düzeyde işsizlikle ilgili konularda uzlaşmak, en temel tahkikat/bahis konularıdır. Kültürel eksen ise, küreselleşmenin zararlı etkilerine yanıt verebilecek entelektüel repertuarları, bu etkilerin yabancı düşmanı, ırkçı, İslamofobik söylemleri barındırmaya hazır oluşu ve belleği, mitleri, geçmişi, geleneği, dini, sömürgeciliği ve kimliği kullanma envanterlerinin kapasitesidir. Şu anki Avrupa popülizmini analiz etmek için bu iki eksen kullanmak, araştırmacıya yerel ve ulusal seviyedeki başarıyı ve/veya başarısızlığı anlamak için yeterli araçları sağlayabilir. Bu eksenlerle Avrupa'da kaç tane popülist partinin neden belli şehirlerde popüler hale geldiğini ama tüm ülke çapında başarılı olmadığını ve bunun yanı sıra popülist partilerin güçlerini sağlamlaştırmakta kullandıkları kültür, geçmiş (veya geçmişler), din ve mitler gibi rasyonel olmayan unsurların rolünü anlamaya çalışılabilir.

Sağ popülizm, 1960'ların sonlarında, Ernest Gellner ve diğerlerinin LSE'de düzenlediği konferansta Avrupa için çok önemli bir konu değildi. Daha sonraları aşırı sağ bazı partiler kuruldu ancak marjinalliklerini gündelik siyaset içerisinde devam ettirdiler. Yine de günümüz sağ popülizmi yaygınlaştı ve bu tür popülist partiler önceki aşırı sağ partilerden oldukça

farklı. Sağ popülizmin liderleri, kriz algısı yaratmak için ekonomik ve kültürel kızgınlık karışımı tarzında her iki eksen unsurunu harmanlayabildiği takdirde ulusal düzeyde galip gelmiş gibi görünüyor. Yalnızca, sosyo-ekonomik hoşnutsuzluk (işsizlik ve yoksulluk) göç ve entegrasyon gibi kültürel kaygılarla bağlantılı olduğunda, sağ popülistler kendilerini ekonominin diğer eleştirilenlerinden ayırabiliyorlar. Sağ popülistlerin kültür, uygarlık, göç, din ve ırktan faydalanmalarının nedeni budur; sol popülistler ise, toplumsal sınıfla ilgili sürücülere yatırım yapmayı tercih etmektedirler. Ernesto Laclau (2005a) belirttiği gibi, memnuniyetsiz talepler çoğulluğunun ve geleneksel sistemin kendilerini farklı şekillerde içermeye konusunda artan bir yetersizliğinin var olduğu bir durum, popülist bir kırılmaya neden olan koşulları yaratıyor. Bu kırılma, her ülkenin almış olduğu tarihsel izleğe bağlı olarak bazen sağ ve bazen de sol popülizm olabiliyor.

Avrupa'daki mevcut siyasi durum, sağ popülizmin yaygınlaştığını gösteriyor. Çağdaş sağ popülist partiler, "aşırı sağ" siyasi partiler olarak adlandırılan öncüllerinden uzaktır. Marine Le Pen'in FN'i, Wilders'ın PVV'si, Gauland'ın AfD'si veya Orban'ın FIDESZ'i, Almanya'daki NPD ve REP, Fransa'daki Jean-Marie Le Pen'in FN'i veya İtalya'daki Lega Nord gibi önceki sağ partilerden oldukça farklıdır. Mevcut sağ popülist partilerin öncülleri çoğunlukla ırkçı ve yabancı düşmanlığı siyasi söylemlerine yatırım yapan marjinal partilerdi ve toplum çoğunluğunun uçlarında bulunan bazı radikalleşmiş toplumsal gruplara hitap ediyordu. Oysaki mevcut sağ popülist partiler siyasi söylemlerini başarılı bir şekilde çeşitlendirdiler. Artık sadece dar görüşlü bir ırkçı siyasi söyleme yatırım yapmaktansa, sanayisizleşme, küreselleşme, uluslararası ticaret, Avrupalılaştırma süreçlerinden olumsuz olarak etkilenen işçi sınıfı veya işsizlerin acil ihtiyaçlarını gidermek için *refah politikalarına* da yatırım yapıyorlar. Şimdi, sadece işçi sınıfı erkekleri değil, aynı zamanda bütün toplumsal sınıflardaki kadınları ve LGBTİ grupları da cezbedecek toplayıcı (*catch-all*) partiler haline gelmişlerdir ki, bu bir noktada tekrar kısaca gözden geçirilecektir (Mondon ve Kış, 2017; Farris, 2012). Dahası, toplumun daha büyük kesimlerine hitap eden çok güçlü bir çevreci, sol ve eleştirel siyasal söylemleri olan sağ popülist partiler ile karşılaşmak artık bir sürpriz değil. Sağ popülizmin yaygınlaştırılmasını tasvir eden bir başka örnek ise, laiklik ve cumhuriyetçilik söyleminin Marine Le Pen tarafından parti programına başarıyla dahil edilmesi olacaktır (Betz, 2015).